

FUNDAMENTELE CVARTETULUI DE COARDE ROMÂNESC

Aspecte din creația compozitorilor clujeni

Rezumat

Teza de doctorat cu titlul *Cvartetul de coarde românesc* a avut ca obiectiv observarea evoluției istorice a genului de cvartet de coarde pe parcursul secolelor XX – XXI și analiza celor mai reprezentative creații de gen din repertoriul național și din creația compozitorilor clujeni.

Partea I intitulată *Evoluția istorică a genului de cvartet de coarde* a urmărit o prezentare istorică a genului, influența pe care au avut-o școlile europene în creația compozitorilor români, dar și analiza unor aspecte stilistice întâlnite în cvartetele de coarde românești din secolul al XX-lea.

Realizând o analiză de ansamblu a evoluției muzicii camerale pe teritoriul românesc, vom observa că în secolul al XX-lea aceasta a ocupat un loc de seamă. Literatura muzicală existentă denotă faptul că muzica camerală românească include lucrări de o certă valoare și prezintă cele mai diversificate aspirații ale compozitorilor spre dobândirea unui limbaj muzical original și de o mare expresivitate artistică. Secolul al XX-lea reflectă interesul din ce în ce mai mare manifestat față de cele mai diferite genuri instrumentale de cameră, iar această modalitate de exprimare aleasă de compozitorii români cunoaște o amploare deosebită și devine o necesitate iar acest aspect conduce la un ritm crescut al dezvoltării în ceea ce privește genul cameral. Cvartetul de coarde, cvintetul, suita, sonata pentru diferite instrumente, devin centrul de interes al compozitorilor, ceea ce a contribuit la crearea unui număr semnificativ de lucrări în cadrul genului cameral.

Contactul compozitorilor români cu arta muzicală internațională, realizat prin intermediul burselor de studiu, a reprezentat cheia evoluției muzicii pe teritoriul național. În prima jumătate a secolului al XX-lea se observă primele afirmări pe plan european ale muzicii românești, însușirea unor noi tehnici de compoziție, precum și importanța acordată folclorului național, interesul general fiind preocuparea pentru realizarea unei arte originale.

Influența curentelor neoclasice, neoromantice, impresioniste, expresioniste, adoptarea unui limbaj modal, experimentarea tehnicilor moderne de compoziție cum sunt: serialismul, structuralismul, tehnica texturalistă, aleatorismul, muzica minimală, metastilismul sau muzica arhetipală sunt tot mai des întâlnite în lucrările compozitorilor secolului al XX-lea.

Dintre genurile camerale, cvartetul de coarde se impune în creația compozitorilor români, iar un prim climax se observă în creația compozitorului Constantin Dimitrescu care a compus șapte cvartete de coarde, lui urmându-i Gheorghe Mandicevschi, George Enescu, Dimitrie Cuclin, Mihail Jora, Theodor Rogalski, Tudor Ciortea, Paul Constantinescu, Anatol Vieru, Pascal Bentoiu, Wilhelm Georg Berger, Doru Popovici, Mihai Moldovan, Corneliu Dan Georgescu.

În creația compozitorilor clujeni, nume de referință se înscriu în conturarea acestui gen: Marțian Negrea, Zeno Vancea, Sigismund Toduță, Liviu Comes, Vasile Herman, Cornel Țăranu, Eduard Terényi, Valentin Timaru, Hans Peter Türk, Adrian Pop, Dora Cojocar, Iulia Cibîșescu-Duran, Adrian Borza, Cristian Bence-Muk, Dan Variu.

Partea a II-a a lucrării cu titlul de *Cvartetul de coarde românesc între anii 1920-1970* a avut ca obiectiv analiza celor mai însemnate lucrări din cadrul cvartetului de coarde, pe parcursul a cinci decenii de evoluție a artei muzicale românești. Primul capitol se axează pe patru cvartete compuse între anii 1920-1930 după cum urmează: *Cvartetul de coarde nr.1*, în *Mibmajor* op. 22 de George Enescu, *Cvartetul de coarde în Fa major* de Theodor Rogalski, *Cvartetul de coarde* op. 14 de Mihail Andricu și *Quartetto per archide* Sigismund Toduță.

Cel de al doilea capitol cuprinde analiza a trei lucrări din perioada 1940-1950: *Quartett-ul de coarde nr.2*, op.27 de Constantin Silvestri, *Quartett-ulde coarde* de Marțian Negrea și *Cvartetul de coarde nr.2, Sol major*, op.22 de George Enescu.

În aceste cvartete compozitorii au folosit cu predilecție limbajul modal, alături de care întâlnim o scriitură intens cromatizată cum este în cazul cvartetului de Silvestri sau sinteza între limbajul tonal și modal cum întâlnim în lucrarea lui Negrea. În ceea ce privește cele două cvartete de Enescu caracteristica de bază este unitatea tematică care generează principiul ciclicității.

Cel de al treilea capitol abordează trei cvartete compuse în perioada 1960-1970: *Cvartetul de coarde nr. 6*, op. 25 de Wilhelm Georg Berger, *Cvartetul de coarde nr.2*, op. 52 de Mihail Jora și *Cvartetul de coarde nr.4* de Tudor Ciortea.

Dacă în cvartetul lui Berger încă mai întâlnim sinteza tonal-modală de influență romantică, lucrarea fiind terminată în anul 1964, în următoarele două cvartete limbajul abordat de compozitori este unul de tip atonal-serial specific lucrării lui Jora sau serial-modal din cvartetul de coarde a lui Ciortea. Un factor care a influențat limbajul componistic abordat de compozitori în cadrul lucrărilor se datorează vârstei la care au fost compuse acestea. Cu excepția cvartetului de Berger, compus la 35 de ani, celelalte două cvartete au fost scrise la vârste mult mai înaintate: Ciortea a scris cvartetul la 71 de ani, iar Jora la 75 de ani.

Cele zece cvartete abordate în cadrul acestei părți prezintă o analiză la nivel morfologic și sintactic, fiecare dintre acestea finalizându-se cu o schemă de formă și un tabel al parametrilor de dinamică, agogică, expresivitate și interpretare.

Partea a III-a a tezei de doctorat, intitulată *Cvartetul de coarde clujean între anii 1970-2000* a avut ca obiectiv analiza celor mai însemnate lucrări din cadrul școlii clujene de compoziției.

Primul capitol descrie evoluția componisticii clujene din prisma compozitorilor care s-au evidențiat prin contribuția adusă, prin intermediul cunoștințelor dobândite și valorificate, crearea unor lucrări de mare valoare pentru arta muzicală la nivel național și internațional. Importanța acestora constă și în pregătirea discipolilor, care după ce au pătruns în tainele muzicii călăuziți îndeaproape de dascălii lor, au continuat munca pentru dezvoltarea și evoluția componisticii clujene și românești deopotrivă.

În acest sens vorbim despre maeștrii Gheorghe Dima, Augustin Bena, Mihail Andreescu-Skeletty, Marțian Negrea, George Simonis, Sigismund Toduță, Max Eisikovits, Iuliu Mureșianu, Vasile Herman, Cornel Țăranu, Hans Peter Türk, Eduard Terényi, Valentin Timaru, Dora Cojocaru, Adrian Pop, Adrian Borza, Răzvan Metea, Cristian Bence-Muk, Dan Variu.

În crearea lucrărilor, compozitorii clujeni au apelat la inspirația din folclorul național, evocarea unor dansuri tradiționale sau a cântecului doinit, variațiuni pe teme populare, serialism, aleatorism, influențe ale muzicii universale (Africa, Asia, Europa de Est) sau muzică electronică asistată pe calculator.

Al doilea capitol debutează cu trei cvartete de coarde scrise în anii 1970 după cum urmează: *Cvartetul de coarde nr. 2 „Refrene”*, de Vasile Herman, *Meditationen über K.V.499* a compozitorului Hans Peter Türk, *Cvartetul de coarde nr. 1* de Eduard Terényi.

În continuarea acestui capitol am analizat 2 cvartete de coarde scrise în 1990: Valentin Timaru - *Cvartetul de coarde nr. 2* și Adrian Pop – *Opt bagatele pentru cvartet de coarde*.

Ultimul capitol al acestei părți propune spre analiză patru cvartete de coarde aparținând tinerei generații de compozitori clujeni: *Cvartetul de coarde* de Adrian Borza, *Cvartet pentru coarde „Bagatele”* de Răzvan Metea, *Suspine* a compozitorului Cristian Bence-Muk și *Transfigurare* a compozitorului Dan Variu.

În urma analizei celor nouă cvartete de coarde putem afirma că ceea ce caracterizează creația compozitorilor clujeni este complexitatea și varietatea, iar aici ne referim la limbajul muzical abordat de aceștia care poate să provină din sfera limbajului cromatic, modal, serial, atonal, expresionist, aleatoric sau influențe din folclorul național, fie prin apelarea la mase de

sunete, texturi, clustere mobile, permutări, numere și proporții, muzică asistată de calculator. De asemenea, detaliul cu care compozitorii își concep lucrarea la nivelul fiecărui parametru muzical: ritm, melodie, expresivitate, interpretare, tehnică, metru, dinamică, agogică, atât pe plan orizontal, cât și pe plan vertical este o trăsătură caracteristică a componisticii clujene.